

אספרה שמך לאח.

עקידת יצחק

הצדיק, שלא יהיה רק בגדר רצון אלא שכולם יראו את הפעולה ואת המעשה הטוב הנובע מלב הטהור, באותה הלילה נגלה עליו הקב"ה, פנה אל האבא הזקן, אברהם אבינו היה כבר בן מאה שלושים ושבע שנה, בכל שנותיו ציפה בכליון עיניים, מתי יגיע הזמן שאזכה ויהיה לי בן צדיק להעמיד ממנו דורות ישרים, וכל כך שמח כשזכה ונולד לו הבן המיוחל יצחק, כל כך שמח עם אשתו שרה, איזה סעודה עשה, קרא להרבה אנשים ועשה "משתה גדול", אבל אחר המשתה הרהר אברהם בלבו ואמר; שמחתי ושמחתי את הכל ולא הפרשתי להקב"ה לא פר אחד ולא איל אחד.

ויאמר אליו; אברהם

והנה דבר ה' אליו, ויאמר אליו; אברהם! ה' קורא לו בשמו, אברהם הצדיק מוכן ומזומן לכל ציווי בעולם, לא רק בדיבורים, לא רק רצון בלב אלא גם במעשים, ולא חלילה להתפאר, אלא למען שמו באהבה, מיד אברהם עונה ברגש של קדושה וענווה, ויאמר; הֲנִי, אני מוכן לכל מה שתצווה עלי! אבל ה' יתברך מגדיל את הנסיון, ²לא מְצוּה, לא נותן פקודה, רק מבקש, ואומר; אברהם, אתה לא חייב, ואם לא תרצה לא יהיה לך בזה עבירה, ובוודאי שלא יגיע לך עונש, ויאמר, הקב"ה אומר לו באמירה רכה, קח נָא, אכן הבטחתי לך בן, שיעמיד לך זרע, וגם נתתי לך את הבן, וכבר גדלת אותו, וכבר ראוי להתחתן, ולהוליד בנים, אבל אני מבקש כעת: תמחל לי על כל ההבטחה שהבטחתי, ותעקוד אֶת בְּנֶךָ ותעלה אותו לעולה! אברהם רוצה לקיים את המצוה בשלמות, ולכן שואל ומברר, כי לא היה ברור אצלו, האם כוונת ה' ליצחק שהבטיח לו ממנו זרע, או אולי לישמעאל, שגם בו הובטח שיוליד שנים עשר נשיאים, ולכן שאל; ריבונו של עולם,

פרשת העקידה

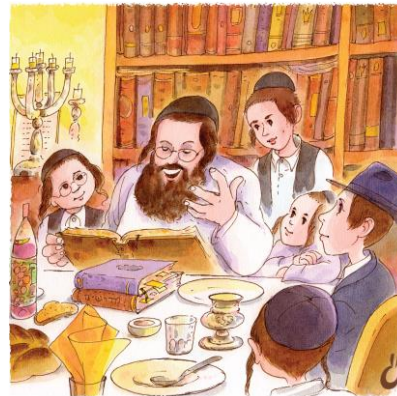
וְיִהְיֶה אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אחר אותו סיפור, איזה סיפור? ישמעאל הגיע לילה אחד ממדבר פארן לראות את אברהם, וכשפגש את אחיו הקטן יצחק, התגאה עליו, והתחיל לריב ולהתווכח, וכך אמר; אני יותר צדיק ממך, שהרי עשו לי ברית מילה כשהייתי בן שלש עשרה שנה, והייתי יכול למנוע שלא ימולו אותי, ובכל זאת עמדתי בנסיון ועשיתי ברית מילה, אבל אתה לא עמדת בנסיון המילה, שהרי לך עשו ברית מילה כשהיית תינוק

בן שמונה ימים, ומה זכות יש לך בזה, הרי לא היית יכול למנוע, ולא עמדת בנסיון הזה, ויתכן מאוד שאילו היה בך כח לא היית מסכים שימולו אותך, ובכן אינך ראוי לירש את אבינו אברהם, אלא כל הירושה שייכת לי, אני הבכור, אני הצדיק. ענה לו יצחק ואמר; אה – כל הכבוד, כל היראת שמים שלך מסתכמת באבר אחד, שהסכמת למול את

עצמך, ובזה בלבד אתה כבר מתגאה ומתפאר, וכבר מגיע לך עבור זה כל העולם, ואף אחד כבר לא חשוב בעיניך, ומה עוד... אומר לך את האמת, אני כבר בן שלושים ושש שנה, ואילו היה הקב"ה אומר לי שאזבח עצמי כולי לפניו, הייתי עושה זאת בשמחה, לא עבור ירושה, ולא עבור שום שכר, ואין זה נחשב אצלי דבר גדול שאני יכול חלילה להתפאר ולהתגאות בכך, הרי כל כולי שייך לה'.

והאלקים נסה את אברהם

אחר הדיבורים האלה רצה ה' להוציא מכח אל הפועל, את דבריו של יצחק, ובכן ניסה את אברהם, העמיד אותו בנסיון, והעלה אותו על נס, פירושו שהוציא את הרצון הטוב שהיה טמון בלב

2 דרשות הר"ן דרוש השישי

1 תרגום יונתן, וסוכת דוד לברית מילה(אחר פ' לך) אות מ"ג.

אספרה שמך לאח.

עקידת יצחק

והפיל עצמו לכבשן האש באור כשדים, אבל מה ההשוואה, הרי כל אחד מבין שיותר קל לו לאדם למסור את נפשו מאשר למסור את בנו, ואפילו מי שיתגבר למסור את בנו, עדיין זה לא מגיע עד כדי לקחת סכין ולשחוט את בנו יחידו בידיו, כמה כוחות נפש היה אברהם צריך בשביל להתגבר ולעמוד בזה, ואם נאמר שבשביל עצמו הוא מוכן לכל, מה יאמר לשרה אמנו, איך יחזור הביתה ללא יצחק שזה ממש בנה יחידה, כמה התפללה עד שזכתה לבן כזה, כמה דמעות שפכה על כך, כמה התגברה להכניס שפחתה לביתה הכל רק כדי לזכות לבן האהוב, ומה יהיה עכשיו, ישמעאל בנה של שפחתה הִגֵּר ימשיך לחיות, ויצחק יישחט? ובפרט שהקב"ה בכלל לא חיב אותו, רק ביקש ולא יותר, ובאופן זה ובעוד אופנים, ניסה השטן למנוע מאברהם בכל היכולת מלעמוד בנסיון.

ויש להתבונן בזה יותר, שהרי כל אחד יודע מה שכלל ישראל בכל הדורות, כמה וכמה נפשות מסרו נפשם על קידוש השם, כמה קפצו לתוך האש כדי לא להשתחוות לעבודה זרה, כמה הפילו עצמם לים כדי לא לעבור על רצון ה', כמה פשטו את צווארם לחרב, כדי לא להכחיש את האמונה, מאין היה להם את הכת, מאין שאבו את אמיצות הלב, הכל מגיע מכוחו של אברהם אבינו, שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, ובזה הכניס את הכח של מסירות נפש בכל בני ישראל, ובשביל כך כל יהודי מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה' ולא להשתחוות לע"ז, הכל מגיע מכח אבותינו, ולכן הנסיון הזה של אברהם היה נסיון כולל של כל הדורות, שזה כולל כל הניסיונות שעתידים להיות.

עד דלא ידע

הנסיון לא היה רק בכיון הגשמי, גם בכיון הרוחני לא היה כל כך קל לאברהם, מי כבר מדבר שלא יהיה לו ממשיד, והרי הקב"ה הבטיחו שבנו יירשנו, והוא יפיץ את האמונה אחריו, וכעת הכל ילך

שני בנים יש לי, איזה מהם אקח, והקב"ה עונה, את יחידך! שוב אברהם מסתפק, הרי שניהם יחידים, ולכן פונה שוב לה' ושואל; ריבוננו של עולם זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, ענה הקב"ה אשר אהבת, והנה כעת היה לו להבין שהכוונה ליצחק, שהרי את ישמעאל היה שונא שיצא לתרבות רעה, אבל בכל זאת, ³הרי מדובר כאן בדיני נפשות, וכיון שלישמעאל יש לו גם קצת משהו אהבה, אין להחליט לבד באומדן דעת למי הכוונה, ולכן פנה שוב לה' ושאל, הרי את שניהם אני אוהב, ובכן למי כוונתך, כעת ענה ה' ואמר לו מפורש; "את יצחק" וכל כך למה, כדי שלא יתבהל ותטרף דעתו עליו, שפתאום מתבקש לשחוט את בנו האהוב עליו ביותר, וזה גם מגדיל את הנסיון, שמתגבר על רצונותיו, ועושה זאת ביישוב הדעת, ולא מתוך בלבול, וחוסר התבוננות.

וְלֵךְ לְךָ אֶל אָרְץ הַמִּצְרַיִם

אחר שכבר ברור לאברהם למי הכוונה, לבן האהוב שכל כך ייחל, לבן שכל כך הרבה בתפילה עבורו, שכל כך קיווה שממנו יולד לו דורות לתפארת, ממנו יבנה עם ה' ויקדשו את שמו בעולם, כעת ה' ממשיך ואומר; וְלֵךְ לְךָ ⁴למקום שאין שם איש, רק אתה בעצמך, כדי שלא יתרבו מניעות, "אֶל אָרְץ הַמִּצְרַיִם" לך למקום ששם יעבדו את ה' ביראה, ועל שם המורא נקראת מוריה, ואמנם המקום הוא הר הבית, אבל אברהם לא הכיר עדיין את ההר, רק הכיר את האזור, ולכן אמר לו "אֶל אָרְץ הַמִּצְרַיִם" שזה בגימטריה "בירושלים", שיש שם הרבה הרים, וכשיגיע לשם, כבר יראה לו את ההר המיוחד, שעל שמו נקרא כך, וְהִעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה, תעלה את בנך על המזבח לעולה, על אחד הָהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ.

לאברהם אבינו היה כאן נסיון גדול מאוד, אמנם כבר עמד בהרבה ניסיונות, ואפילו מסר את נפשו

3 נזר הקודש על מדרש רבה ל"ט י"ב
4 העמק דבר, שיר מעון, ועוד

אספרה שמך לאח.

עקידת יצחק

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר

אברהם⁶ אבינו חשב בדעתו, איך לבצע את רצון ה', והתלבט בדעתו, מה אעשה, אם אגלה לשרה מה שה' אמר לי, מי יודע מה יהיה, אכן היא צדיקה, אבל מי יודע אם השטן לא יתגבר עלי דרכה, הרי אדם הראשון לא עמד בניסיון שלא לאכול מעץ הדעת בגלל אשתו, נשים דעתן קלה עליהן בדבר קטן, ובוודאי בדבר גדול כזה, ואם לא אגלה לה ואגנוב ממנה את יצחק בעת שלא תראה, היא חלילה תצא מדעתה, מה עשה, עוד באותו לילה אמר לשרה, תכניני לנו מאכל ומשתה ונאכל ונשמת, אמרה לו שרה מה היום מיומים? ומה טיבה של שמחה זו? אמר לה אברהם; זקנים כמותינו נולד לנו בן בזקנותם, כדאי לאכול ולשתות ולשמח, שרה אמנו עושה רצון בעלה, ותקם בעוד לילה, הלכה והכינה מאכל ומשתה, כשהיו בתוך המאכל אמר לה אברהם; את יודעת שרה, כשאני הייתי בן שלש שנים, כבר הכרתי את בוראי, והנער הזה יצחק כבר גדול, ולא נחנך עדיין כראוי, והנה יש מקום אחד רחוק מעט מכאן, ששם מחנכים את הנערים, אקחנו מחר שיתחנך שם, אמרה לו שרה; בוודאי בשמחה, לך לשלום, מיד וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר, בשמחה ובזריזות ובחשק נמרץ, ולמה בבקר, אברהם חשב אולי תחזור שרה מדיבורה, ולא תניחני, אקום בהשכמה קודם שתקום היא, ומכאן למדנו שזריזין מקדימין למצות.

וַיַּחֲבֹשׂ אֶת חֲמורו

וַיַּחֲבֹשׂ אֶת חֲמורו אברהם בעצמו חבש את חמורו, לא נתן לעבדיו ומשרתיו לעשותו, אלא הוא בעצמו, שהאהבה מקלקלת את השורה, שמחמת האהבה לה' עשה דברים שאין מכבודו לעשותו בעצמו, אמנם כיון שאין זה ראוי לעשות כזה דבר בפני משרתיו,⁷ לכן קם מוקדם וחבש את חמורו,

לטמיון, לא יישאר ממנו זכר, אבל גם בחייו שכל כך נלחם בעבודה זרה, כמה הרבה לדבר, דרש בכל מקום, הסביר לאנשים שעבודה זרה הוא דבר מתועב, ואלה האנשים המקריבים את בניהם לעבודה זרה, זה דבר שפל ומתועב ביותר, כי אפילו לה' לא מקריבים אנשים, להקריב בן אדם פירושו "רוצח", כך אמר לכולם, כך דרש בכל מקום, אין קרבן של אדם, לא הורגים אף אחד, מקריבים רק בעלי חיים, וכמובן לא לעבודה זרה רק לה', וכעת מה יאמרו כולם, אברהם השתגעתי? נעשית רוצח? ועוד את מי, את בנך יחידך? נפלת מהירח? ואולי עוד יקומו עליו ויהרגוהו כדינו של רוצח, ומה יהיה מזה, הרי זה יהיה חילול ה' נורא ואיום, "שומו שמים", ומה יהיה עם כל אלו שגייר אותם וחינכם לעבוד את ה', הרי חלילה כולם ישבו לעבודה זרה, וזה ממש לא היה קל לאברהם, ובעצם אברהם בעצמו לא הבין מה ה' רוצה, הרי יודע הוא סודות התורה, מבין הוא גם בענייני הקרבנות, וכמה שלמד והבין כל השנים אין כזה דבר אין כזה מושג להקריב אדם, זה סותר את כל מהלך חייו,⁵ זה היה אצלו ממש כמו שאומרים בפורים, "עד דלא ידע", לא מבין, לא מסתדר לו בראש, אבל אברהם משליך מדעתו את כל ההשגות, את כל ההבנות, את כל החכמה שיש לו, את כל העמל שעמל בחייו, את השם הטוב שיצא לו בעולם, הכל משליך לצד, אין לו לאברהם בעולם שום עידוד משום כיון, אפילו מי שיגיד עליו קדיש לא יישאר לו, רק דבר אחד שמחזיק אותו "אמונה" מאמין בה', ה' אומר להקריב את בנו, הוא עושה זאת בשמחה, ברצון שלם, לא משנה מה יהיה, לא משנה מה יגידו, לא משנה איזה הרגשה יהיה לו אחרי זה, רק דבר אחד מעניין אותו, "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֵךְ אֱלֹהֵי חַפְצֵיךָ" רק זה בלבד ושום חשבון אחר לא מעניין.

6 תנחומא פ' וירא, ובפ' ח"י שרה ותקם בעוד לילה.
7 תפארת ציון

5 סבר נפתי, פורים עמוד תתכ"ג

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

כשאמר לך הקב"ה, קח את בנך וגו', כעת תגיד לי, זקן כמותך ילך ויאבד בן שנתן לו למאה שנה? זה בכלל לא היה הקב"ה שדיבר אליך, זה היה השטן, והוא רוצה לאבד ממך את בנך, ומה אתה חושב, שתאבד את נשמת בנך, ואחר כך תבקש מהקב"ה בן אחר, הרי יאמר לך; מה שהיה בידך אבדת, תבקש מהשטן שאמר לך, מה תבקש מאחרים, וחץ מזה הרי תתחייב בדין על שאבדת נשמת בנך, הרי זה ממש עבירה, כתוב בתורה לא תרצח, אחר כך יאמרו עליך שאתה שופך דם ששפכת דמו של בנך. אברהם מתחזק ואומר; זה לא היה השטן, אלא הקב"ה יתברך בכבודו ובעצמו, לא אשמע ממך.

נסיונו של יצחק

הלך השטן מעליו, ונדמה לבחור, ועמד על ימינו של יצחק, אמר הבחור ליצחק; לאן אתה הולך? אמר יצחק; ללמוד תורה! אמר לו הבחור; בחייד או במיתתך? אמר יצחק, וכי יש אדם שילמוד אחר מיתה. אמר הבחור ליצחק; מסכן אתה, ומסכנה אמך, וכי כמה תעניות התענתה אמך, וכמה תפילות התפללה, עד שלא נולדת, כדי שיוולד לה בן, והזקן הזה השתגע והוא הולך לשחטך? אמר יצחק; אעפ"כ לא אעבור על דעת יוצרי ועל צווי אבי, כי יצחק היה מוכן להישחט בלב שלם אם זה הוא רצון ה', אבל רצה לשמוע מה אביו אומר, ולכן פנה יצחק ואמר לאביו אבי ראה מה אומר לי האיש הזה, אמר לו אברהם, אל תשגיח עליו, שאינו בא אלא לצער אותך ולגרום לך דאגות. השטן ראה שכבר לא יצליח למנוע את יצחק, בכל זאת רצה קצת לדקור אותו, להכניס בלבו ספקות, שלא יאמין לאביו, ולכן שוב אמר לו הבחור; וכי בשביל מי הכינה אמך שרה, כל הדברים החמודים, וכי הכל ילך לישמעאל שהיא שונאת אותו, וכי הוא ירש את כל הדברים, הרי היא בקשה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק, וכעת הכל הוא יקבל?

החמור המיוחד שנברא במעשה בראשית בערב שבת בין השמשות, ורק אח"כ ניקח את שני נערינו אתו, את ישמעאל ואת אליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך ללא שני אנשים, ואת יצחק בןו, וכעת נבקע עצי עֵלָה, כי אולי לא ימצא עצים במקום ההוא, וכולם היו מתעסקים במלאכת העצים, להביאם, ולברור מהם המתולעים שהם פסולים, ולקחו עצים המיוחדים להקריב עליהם עולה, שאין כל מיני עצים כשרים לזה, ולדוגמא עצי זית ועצי גפן אינם כשרים, רק של תאנים ושל דקל, והם לקחו עצים הכשרים, והניחו את העצים על החמור.

ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים,

אחרי שכבר הכל מוכן, מתחילים ללכת, אברהם לקח את יצחק בנו והלך בציווי ה', והיה שש ושמוח במצותו יתעלה, כמי שלוקח בנו ללכת אתו לבית המשתה בששון ושמחה, והיו הולכים והולכים שעות על גבי שעות, במשך שלשה ימים, אבל אף אחד חוץ מאברהם לא יודע למה הולכים, אף אחד לא יודע מה אמר ה', כנראה חשבו שהולכים להקריב קרבן, אבל היצר הרע כן יודע, הוא לא אמר נואש, אמנם עד עכשיו ניסה להכשיל את אברהם בליבו, ולא הצליח, ולכן ניסה כעת בדרכים חיצוניות, הרי ידוע שיש שני סוגי יצר הרע, יש יצר הרע פנימי שנמצא בתוך ליבו ומחשבתו של האדם, והוא מפתהו מבפנים, ויש יצר חיצוני שנמצא מחוץ לאדם ומפתהו מבחוץ, וכיון שלא הצליח בדרך הראשונה, ניסה את כוחו בדרך השנייה, ולכן קדמו השטן בדרך, ונדמה לו כדמות זקן, ואמר לו לאברהם; לאן אתה הולך? אמר אברהם; להתפלל! אמר הזקן; ומי שהולך להתפלל, למה צריך אש ומאכלת [סכין] בידו, ועצים על החמור? אמר אברהם; אולי יקח לנו זמן יום או יומים, ונשחט ונאפה ונאכל! אמר הזקן; מה אתה חושב שאני לא יודע, אני הייתי שם ושמעתי

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

ואין יצחק לעולה", תחשוב מה אתה עושה, הרי הקב"ה הבטיח לך כי ביצחק יקרא לך זרע, תדייק בדברי ה' הוא לא אמר לך לשחוט את יצחק, והנה אברהם הרגיש שיש דברים במה שהוא אומר, אבל לא שם ליבו לכך, כיון שהדברים יוצאים מפיו של השטן, ולכך ענה אברהם אבינו; אף שטענתך צודקת ודברי אמת בפך, רק מכיון שטענה זו באה ממך, איני שומע לך, כך עונשו של שקרן, שאפילו אומר אמת אין שומעין לו. כיון שעד עכשיו הגיע בכל מיני שקרים, ולכן גם כשמדבר אמת לא שומעים לו. [ועל זה ¹⁰אנו מתפללים כל יום ומבקשים; רבונו של עולם כמו שכתב אברהם אבינו את רחמי לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה' אלקינו במדת החסד ובמדת הרחמים. כשם שאברהם כבש רחמי לעשות רצון ה' ולא רצה לשמוע לדברי השטן, אף שטענתו היתה אמת, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו, ואל תשמע לדברי השטן שמקטרג על עם ישראל אף שהוא דובר אמת].

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו

המשיך אברהם בדרכו הלך והלך, ולא יודע להיכן, אינו רואה כלום לא ביום הראשון ולא ביום השני, רק ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום מרחק, ראה את המקום שהקב"ה רוצה שיעלה את יצחק לעולה, נמצא שם ענן, ובזה המקום בנה בו נח מזבח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומאותו מקום נברא, אבל אברהם אבינו לא היה מרוצה ¹¹כיון שזה היה עמק ולא הר, והתפלל ואמר; רבונו של עולם, אין כבודו של מלך לשכון בעמק, אלא במקום גבוה ומעולה ומיופה ונראה לכל, מיד רמז הקדוש ברוך הוא יתברך לסביבות העמק שיתקבצו ההרים למקום אחד, לעשות מקום לשכינה, לכך נקרא

והנה היה כאן נסיון גדול ליצחק, אמנם הוא מוכן ומזומן להיות קרבן, אבל אם ישמעאל יירש את הדברים החמודים, הוא יירש גם את כל הרכוש הרוחני, ואם כך מאין ייצאו כלל ישראל שעתידיים לקבל את התורה שבשביל כך נברא העולם, וכי הכל ייצא מישמעאל, איזה פנים יהיה לך, הרי הוא לא ישפיע על זרעו קדושה וטהרה, ולא יחנך אותם למען כבוד שמו יתברך, ואם אכן חלילה יפול העתיד הגדול בידיו של ישמעאל, הרי הוא עלול לסלף ולעוות ולקלקל את צורתו של כלל ישראל, בכל זאת, יצחק אבינו לא עושה חשבונות, אם ה' מצווה כך הוא יודע יותר טוב ממני, מה ראוי לעשות, והוא כבר יסדר את כל העניינים על הצד הטוב ביותר.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה

כיון שראה השטן שלא קבלו ממנו, הלך ונעשה לפניו נהר גדול, מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו, אמר לנעריו בואו אחרי, ירדו אחרי, כיון שהגיע עד חצי הנהר הגיע המים עד צווארו, באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, ואמר לפניו; רבש"ע בחרתני, ונגלית לי ואמרת לי; אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יודע שמי בעולמי, והעלה יצחק בנך לפני לעולה, ואכן שמעתי בקולך ולא עכבתי, והריני עוסק בצוידך, ורוצה להקריב את בני, ועכשיו הושיעה כי באו מים עד נפש, אם אני או יצחק בני טובע, מי יקיים מאמרך? על מי יתייחד שמך? אמר לו הקב"ה; אל תדאג אברהם, על ידך יתייחד שמי בעולם! מיד גער הקב"ה בשטן, והתייבש הנהר ועמדו ביבשה.

השה לעולה, ואין יצחק לעולה

ראה השטן שלא הצליח למנוע את אברהם ויצחק, בדרכים הללו, וחיפש דרך אחרת, מה עשה השטן, כעת התגלה לאברהם כמלאך ואמר לאברהם; שמעתי בשמים מאחורי הפרגוד, "השה לעולה,

10 הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא

11 תנחומא, חתם סופר י"ד ר"ג, בשם רבי נתן אדלר.

9 אור חדש, זיטשיק, מאמר רפיו התתכים, ע"פ בראשית רבה נ"ו

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

המתגרשת מבעלה, ושלחך למדבר, אבל אני עבדו
משרת אותו ביום ובלילה, ואני היורש, אבל רוח
הקודש משיבה אותם; לא זה יורש ולא זה יורש,
אלא יצחק הוא היורש.

ויקח אברהם את עצי העלה

אברהם ויצחק ממשיכים בדרכם, ויקח אברהם
את עצי העלה. עד עכשיו היו העצים על החמור,
כעת כשהתקרבו להר, במרחק י"ב מיל לקח
אברהם את העצים וישם על יצחק בָּנוּ, ויקח בָּדוּ
את האש ואת המִּצְאָקֶלֶת [הסכין], וכך כשהאש
והסכין בידו, היה אברהם מלא שמחה על שהולך
לקיים את רצון בוראו, וזה גבר אצלו על אהבתו
ליצחק, וממש היה בשמחה כמו יצחק, ויִלְכוּ
שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

ויאמר אבי ויאמר הנני בני

עד כאן לא דברו ביניהם האב והבן מפורשות על
העקידה, הלכו שלשה ימים כמעט בשתיקה, וכעת
פנה אל אביו, ויאמר יצחק אל אברהם אבי
ויאמר אבי אבי, יצחק אבינו כבר הבין שהוא הולך
להישחט, ושמח על כך מאוד, איזה זכייה נפלה
בחלקי, למסור את נפשי לה' יתברך, כעת אוכל
לקיים את המצוה "ובכל נפשך" לא רק בכוונה
בלבד כשקורא קריאת שמע, אלא בפועל ממש,
¹⁵אמנם לא החשיב את מעשיו מול מעשיו של אביו
אברהם, ואמר בלבו; מה שאני הולך להישחט אינו
נחשב כלום, וכי מה הגדולה בזה, הרי ברגע אחד
ישחוט אותי אבי ותצא נשמתך, ולא יהיה לי עוד
שום צער, אבל עיקר הגבורה, עיקר הקושי הוא
לאבי, כמה צער יסבול ויתאבל על בנו יחידו ימים
רבים, ובכל זאת אינו מונע עצמו מלעשות רצונו
יתברך, ולכן אמר "אבי" ואברהם אמר להיפך, וכי
מה הגדולה במעשי, לי יהיה צער וגעגועים על בני
יחידי, עד שישכח מלבי, אחר שנה, שהרי גזרה על
המת שישכח מהלב, אבל עיקר הגבורה זה מה

הר המוריה שמיראתו של הקדוש ברוך הוא יתברך
נעשה הר, ולכן ¹²רק כעת שהגיעו לאותו מקום,
הראהו הקב"ה לאברהם, ואמר לו; זה הוא מקום
המזבח, אבל מתחילה אמר לו; אחד ההרים אשר
אומר, ולא אמר לו איזה הר, כי עדיין היה עמק
ולא הר, אבל כעת כבר יש הר, וזה הר מיוחד ולכן
נקרא "אחד ההרים" המיוחד שבהרים, וכעת היה
על ההר, ¹³עמוד של אש מן הארץ עד לשמים, וענן
קשור על ההר, אמר אברהם לבנו, רואה אתה
משהו באחד מן ההרים הללו? אמר לו כן, אמר לו,
מה אתה רואה? אמר לו, אני רואה עמוד של אש
עומד מן הארץ ועד לשמים, הבין אברהם שנתרצה
הנער לעולה תמימה, אין בו שום מום, מחשבתו
זכה ונקייה במסירות נפש לה' ללא הרהורים
חלילה, כעת פנה לישמעאל ולאליעזר, ושאל;
רואים אתם משהו באחד מן ההרים הללו, אמרו
לו, לא, רק מדבר שומם! והחשיב אותם כחמור,
ויאמר אברהם אל נְעָרָיו, כשם שאין החמור רואה
כלום, כך אתם אינכם רואים כלום, שבו לְכֶם פֶּה
עם החמור, וְאֲנִי וְהַנֶּעֶר גִּלְכָה עַד פֶּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה
וְנִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם, ¹⁴ולא המשך אברהם עם החמור
להולכת העצים, כי אברהם נזהר מאוד בקדושת
ההר הנבחר, ולא הולך שם בעל חי טמא.

שבו לְכֶם פֶּה עם החמור

ישבו הנערים עם החמור, ולא בחינם כינה אותם
אברהם בשם חמורים, שקועים היו רק בהבלי
העולם, חשבו רק על עצמם ועל הנאתם הגשמית,
כשנשארו להתנתן על אברהם ויצחק, התחילו
לריב על ענין הירושה, כנראה ששמעו מהשטן
שהתחפש לזקן או לבחור וחשדו שיתכן באמת
שאברהם הולך לשחוט את יצחק, ואמר ישמעאל
לאליעזר, עכשיו מקריב אברהם את יצחק בנו
לעולה, ואני בנו בכורו ואני הוא היורש את
אברהם, אמר לו אליעזר כבר גרשך כאשה

12 רל

13 פרקי דר"א פ"א

14 מדרש של טוב, וחזקוני.

15 דברי מנחם, מרמינוב

אספרה שמך לאח.

עקידת יצחק

שמחמת פחד המוות יצטמקו ריאותיו של יצחק, וייחשב כטריפה שפסול לקרבן. כיון שראה יצחק שנשתנו פני אביו, מיד נרתע והזדעזע, והבין מה בלבו של אביו, ואמר; אבא אל תפחד, אני הולך ברצון מושלם, בשמחה רבה, לעשות רצון קוני, יהי רצון שיתקבל כל רביעית דם שיצא ממני, לרצון לפני ה', שצווך עלי להעלותי לקרבן. מיד שמח אברהם, זלגו עיניו דמעות, ואמר; אשרי חלקי, כעת יודע אני בבני שאינו מעכב צווי, בני תם הוא, ומהלך בתומו לפני קונו, כבר מחל על דמו, ושניהם נשאים לבם לעשות רצון יוצרם בלב שלם, זה לעקוד וזה ליעקד.

ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלקים

האבא והבן הגיעו אל המקום אשר בחר ה', ואין איש בסביבה, אף אחד בעולם חוץ מהם אינו יודע מה קורה כאן [גם החמורים שהשאירו בחוץ עסוקים בשטויות...], אף אחד לא רואה אותם, רק משמים מביטים עליהם, ה' רואה אותם, המלאכים משקיפים עליהם, מלאכי רחמים דואגים בחרדה מה יהיה כאן, מצד אחד מתפעלים מהיראת שמים של שני הצדיקים, עומדים ומשתאים איך ילוד אשה מסוגל להגיע לכזה דרגה באהבת וביראת ה', מצד שני דואגים שחלילה לא ישחט את בנו יקירו, הרי ממנו עתיד לצאת כלל ישראל, ומה יהיה כאן? אבל גם אברהם וגם יצחק יודעים את זה, ולא מסתכלים על כלום רק דבר אחד מעניין אותם, כעת עליהם לעשות רצון ה', ובכל מחיר, וכל השאלות והקושיות והדאגות, לא מוטל עליהם לפתור אותם, לכן הם שרויים בשמחה, אברהם דומה כמי שעושה חתונה לבנו, ויצחק דומה כמי שעשה חופה לעצמו.

ויבן שם אברהם את המזבח

אברהם בונה, מרים אבן על אבן, אבנים שלמות ללא פגימה כל שהוא, הרי זה מזבח לה', יצחק לא משתתף בבניה לא עוזר לאביו, ומדוע, כי אביו

שעושה בני, שהוא נותן לחתוך את בשרו, ומוסר עצמו למיתה, ולכן ויאמר, הנני בני, לא אני העיקר אלא אתה בני.

אלקים יראה לו השעה לעלה בני

אמנם לא היו אלו אלא רמזים, וכעת יצחק שואל יותר מפורש, ¹⁶כי הוקשה לו מאוד, אם אכן אני הקרבן, מדוע הניח עלי אבי את העצים הרי אסור להשתמש בקרבן, ולכן ויאמר יצחק לאביו, הנה האיש הנה אני מרגיש בעצמי האש בוער בקרבי, והעצים, הם האברים שלי מוכנים, אני מוכן לכך בלב ונפש, ואם איני ראוי ולכך הנחת עלי את העצים כי אני לא קדוש בקדושת קרבן, ואיך השעה לעלה, אבל אברהם עונה לו, ויאמר אברהם בני יקירי אלקים יראה לו השעה לעלה בני, בוודאי ראוי אתה לקרבן, ואתה הוא השעה, אלא שעדיין לא הקדשתך לקרבן, ומותר להשתמש בדך, וכמו שהיו נוהגים במקדש, שהיו מניחים את הסכין על השעה כשהביאו קרבן פסח בשבת, הניחו את סכיניהם על הקרבן עד שהגיעו למקדש כיון שלא הקדישו אותם עד בואם לעזרה, וילכו שנייהם יחדו, גם כעת שיודע יצחק בוודאות שהולכים לשוחטו, הולך הוא בשמחה כאביו.

ששים ושמחים לעשות רצון קונם.

באותה ¹⁷שעה שגילה אברהם ליצחק שהוא הולך לשחטו, נכנס בליבו של אברהם אבינו חשש נורא, נזדעזעו אבריו ונשתנה קלסתר פניו של אברהם אבינו, אמר לעצמו; מי יודע אולי ברגע האחרון יתגבר בבני הפחד מהמוות, ויברח מפחד, ואני לא אוכל לתפסו, אני זקן והוא נער צעיר, ומה תהא עלי, יהיה לי חלילה בושות כלפי מעלה מה', ובאמת כבר לפני שהתחיל ללכת בדרך חשב על כך, ולכן הביא עמו את הנערים, שיוכלו לתפסו, אבל גם זה לא היה פתרון מושלם, כי יש חשש

16 תוכנית התורה

17 בראשית רבת, אבות דר"נ כת"י, מלב"ם כ"ב פסוק ג' בענין הנערים, ומהר"ל דסקין בענין הריאות.

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

האהבה העזה שיש לו אל בנו יחידו נגד האהבה היותר גדולה רשפי אש שלהבת י"ה, אהבת הבורא, בזה יבחן אהבתו לאלקיו, ולכן הצטווה שבעת שייקחהו לקרבן, לא ישכח מלבו שהוא בנו, רק קח נא את בנך, ולא יסיח מדעתו שהוא יחידו, לא יחשוב הלא עדיין יש לי בן שני שהוא ישמעאל, ולזה אמר את יחידך, ולא יסיח מדעתו שהוא אוהבו ונפשו קשורה בנפשו, לזה אמר; אשר אהבת, ולא יסיח מדעתו מעלותיו שהוא בן חכם וצדיק, לזה נאמר; את יצחק, שבעת תקריבהו, תזכור היטב כל אלה המעלות שיש לו, ובכל זאת תקריבהו בשמחה ותשמח. לכן היה צריך דוקא להגביר אצלו את האהבה שלו לבנו, ויכמרו רחמיו עליו, ובכל זאת לכבוש את רחמיו, ולקיים את ציווי ה', כי לולא כך לא היה מקיים את הציווי כמו שצריך.

מלאכי השרת מר יבכיון

הנה אברהם כבר שולח יד ליטול את הסכין, אבל עיניו מורידות דמעות, ונופלות דמעות לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא, ובכל זאת הלב שמח לעשות רצון יוצרו, אבל לא רק אברהם בכה, גם המלאכים בשמים התקבצו כתות כתות מלאכים, והיו צווחים ואמרו לפני הקדוש ב"ה; רבון כל העולמים נקראת רחום וחנון, מי שרחמיו על מעשיו, רחם על יצחק שהוא אדם, ובן אדם נעקד לפניך כבהמה, וכי לא כדאי זכות הכנסת אורחים של אברהם להציל את בנו?

וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו

אברהם הצדיק²² כל ימיו תמיד היה דבוק להבורא, יתברך שמו באהבה גדולה ועצומה, עד אין סוף, תמיד היה מצפה לשמוע איזה צווי מהשם יתברך, כדי שיקיים תיכף באהבה ובזריזות גדולה, לעשות נחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו, ולכן תיכף

דואג, עדיין נזהר מהשטן מי יודע באיזה דרך ירצה עוד למונעו מהמצוה, אולי יזרוק עליו אבן באמצע הבנייה כדי שיהיה בו מום ויפסל מלהיות קרבן לכן לא הרשה אברהם ליצחק שיעזור בבניה,¹⁸ ולא זה בלבד אלא הלך והצניעו, שהשטן לא יתקרב אליו, ואיך אפשר להצניע מהשטן, היכן אפשר להטמינו, הנה מצא אברהם מקום בטוח ליד המזבח, במקום שעתיד להיות קודש הקדשים, באותו מקום אין לשטן רשות להיכנס אפילו ביום הכפורים, במקום זה הטמין את יצחק.

ויערך את העצים

אברהם עורך את העצים על המזבח, וגם הצית האש, שהכל יהיה מוכן להקרבה, וכמו שמתפללים בהושענא רבא, לְמַעַן בְּן הַנֶּעֱקָד עַל עֵצִים וְאֵשׁ.¹⁹ אמר יצחק לאביו, בבקשה אבא קשור אותי טוב, שתי ידי עם שתי רגלי מאחורי,²⁰ כי הנפש חצופה, וכשאראה הסכין בא עלי, שמא אזדעזע ואבעט בך חלילה ואעבור על מצות כבוד אב, או אקבל מום ואפסל, ואכן קשר שתי ידיו ושתי רגליו, יד לרגל, יד לרגל, מאחוריו, וצווארו נפשט, וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים, וכדי שלא יפרכס ויפסול עצמו, הניח רגלו עליו להחזיקו.

זכור לנו ה' אלקינו אהבת הקדמונים

כאן היה נסיון גדול לאברהם, שאי אפשר לתארו כלל,²¹ אהרי אברהם רוצה לשחוט את בנו, ואת זה יכול היה לקיים, על ידי שיסיר ויסלק את האהבה שלו מלבו ליצחק, יתאכזר עליו וישחט אותו, אבל עיקר הנסיון היה אם גדלה בלבו אהבת ה', באופן שכל האהבות שיש לו יהיו בטלים נגד אהבה זו, וכל שהדבר נאהב אצלו יותר בכל זאת הוא מקריבו לה', וככל שישים יותר על לבו מעלות יצחק ואהבתו אליו, בכל זאת יבוטלו כל רגשות

18 רבה, ופי' תפארת ציון

19 פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א,

20 פסיקתא רבתי מ' תנומא

21 חידושי הר"מ הובא בשפת אמת וליקוטי יהודה, וכן הוא במלבי"ם כ"ב ב

22 דברי מנחם (רימינוב)

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

באמת שליח מהשמים, למנעו מלשחוט, ואיך יתכן שיכשל בברכה לבטלה, ולכן אמר אברהם; כל הדברים הללו תמוהים, אתמול נאמר לי, כי ביצחק יקרא לך זרע, ושוב נאמר לי, קח נא את בנך וגוי, ועכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער? ולכן אמר לו אברהם, מי אתה? אמר לו; מלאך! אמר אברהם, כשאמר לי קח נא את בנך, הקדוש ברוך הוא בעצמו אמר לי, ועכשיו אתה אומר לא תשחטנו, דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעים, אם הוא רוצה, הוא יאמר לי! מיד פתח הקדוש ברוך הוא את הרקיע ואת הערפל ואמר לו; אברהם, אין כאן שום שינוי, כשאמרתי לך קח נא את בנך, לא אמרתי שחטוהו אלא והעלהו, לשם חיבה אמרתי לך, וכיון שהעלית אותו וקיימת דברי, כעת הורידו, אמר אברהם; וכי לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו; וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה! אל תעשה בו מום, כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשָׁכָה אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲיִידְךָ מִמֶּנִּי, מיד הניחו וחזרה בו נשמתו לגופו, וקם ועמד יצחק על רגליו, ופתח ואמר; בְּרוּךְ אַתָּה ה'. מִחֲמַיָּה הַמֵּתִים

וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר

בכל זאת הזמין לו הקב"ה איל תחתיו, וַיִּשְׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאֲמָה בְּסִבְבֵּךְ בְּקִרְנָיו, אז הכיר אברהם שזה באמת היה שליח של הקב"ה, והברכה שבירך לא הייתה לבטלה. ובמה הכיר זאת, הוא הכיר בזה דוקא על ידי העיכוב, כי זה כלל ידוע, שדבר לא טוב שבא מהשטן אין לו מכשול בדרך, והכל נעשה לו חלק כמישור, ורק בדבר שבקדושה אז הסט"א מתגבר לעשות עיכובים ולגרום סיבוכים, כדי לערב דעתו ולייגעו שלא לעמוד על נפשו, ולכן כאשר ראה אברהם שזה האיל נאחז בסבך בקרניו הבין מיד, כיון שזה מסובך סימן בידו שזהו ענין קדושה ולכן לקחו מיד.

כששמע מפי ה' קח נא את בנך וגוי והעלהו שם לעולה, הזדרז כל כך לקיים המצוה באהבה ובדביקות, עד שמגודל דביקותו לא הרגיש כלל את תנועות האברים, אמנם אחר שקיים מצות בוראו והעלהו לעולה, אז התרשלו אבריו ולא הלכו מעצמן לקחת הסכין, כי הרי באמת כבר קיים המצוה ששמע, שהרי כי לא הצטווה כלל על השחיטה, שלא נאמר לו רק; והעלהו, וכבר העלהו, ולכן נפסק ממנו זריזות האברים, אבל אברהם לפי הבנתו שצריך לשחטו, חשב שזה מניעה מהשטן, שוב רוצה הוא למנעני, ברגע האחרון הוא עוד מנסה להכשיל, ולכן התגבר אברהם לשלוח ידו בכח לקחת את הסכין כדי לשחטו.

אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנִי בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנִי לְהַעֲלֵת עֹלָה

הקב"ה יושב ורואה, האב מעקיד בכל לב והבן נעקד בכל לבו, ואברהם אביו בדביקות ובהתלהבות²³ בירך בקול גדול; בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנִי בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנִי לְהַעֲלֵת עֹלָה! וכיון שהגיע הסכין על צוארו של יצחק, פרחו ויצאה נשמתו של יצחק, ואז השמיע הקב"ה קול מבין הכרובים, וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְּאֲנֵי ה' מִן הַשָּׁמַיִם; ולמה מן השמים ולא ירד למטה, לפי שהיה הדבר נחוץ, הרי אברהם ממחר ואינו רוצה להפסיק אחר הברכה, ועוד רגע קט, אולי ישחטנו בינתים, ולולי שנתעכב אברהם לבדוק הסכין להסתכל עליו שלא נפגם, היה כבר יצחק נשחט, אבל ממש ברגע האחרון המלאך קורא לו; וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם שְׁנֵי פַעֲמִים בִּשְׁבִיל שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ לְשׁוֹחֲטוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ, הִיא הַמְּלֹאךְ מִמָּהָר וְאוֹמֵר, וַיֹּאמֶר הַנְּנִי, וַיֹּאמֶר; אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעַר.

וְאֲבִרְהָם עוֹדֵנוּ עֹמֵד לְפָנָי ה'

אברהם לא עוזב כל כך מהר, לא מוותר על הקרבת הקרבן, כי אברהם היה תמה האם זה

23 דבש וחלב. יחזיק יוסף בשם קרן לדוד, ע"פ הרשב"ם.

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

שחיטה

והיה אברהם²⁶ מתפלל על כל עבודה ועבודה ואומר; יהי רצון מלפניך שיהא זה כאלו נעשה בבני, בשעה שהיה אברהם שוחט את האיל, נכמרו רחמיו אל בנו, שראה אותו בין מות לחיים, והיה רואה כי כמעט נשחט בנו, והיה לבו מתחמם בתכלית החמום, והיה בוכה בדמעות בתכלית הרחמנות, והיה מודה ומשבח לא-ל ית' ואומר לפניו; ריבונו של עולם, לולי רחמיך המרובים וחסדיך העצומים, כבר הייתי שוחט לבני יחידי כאשר שחטתי זה האיל, וכן היה ראוי לי לעשות למלאת רצונך, אלא שריחמת עלי ומנעת אותי, וגלוי וידוע לפניך שלא היה הדבר תלוי ברצוני, והיה מתפלל בתכלית הדברים והכוונה השלימה והדבקות הגמורה, ואומר; יהי רצון מלפניך שיהיה לי שכר בשחיטת זה האיל, כאלו שחטתי בני לפניך למצותיך, כמו שגלוי וידוע לפניך את לבי שבאמת כך הייתי שוחטו, לולי שמנעתני.

קבלה

וכן בשעה שהיה מקבל דם האיל במזרק, היה רואה אותו הדם כאילו הוא דם בנו, והיה מתחמם לבבו והיו רחמיו נכמרים אל בנו, והיה בוכה בדמעות בתכלית הרחמנות, והיה מודה ומשבח לא-ל ית' ואומר לפניו; ריבונו של עולם לולי רחמיך המרובים וחסדיך העצומים, כבר הייתי מקבל דם בני, כאשר קבלתי דם האיל הזה, וכן היה ראוי לי לעשות למלאת רצונך, והיה מתפלל בתכלית הכוונה השלימה והדבקות הגמורה, ואומר; יהי רצון מלפניך שיהא קבלת דם זה האיל אשר קבלתי לפניך, כאילו הייתי מקבל דם בני, אחרי אשר גלוי וידוע לפניך שבאמת כך הייתי מקבל דם בני, לולי שמנעת אותי.

הולכה, זריקה

כִּי עַתָּה יִדְעֵתִי כִּי יִרְאֵ אֱלֹקִים אֶתָּה

גם בהקרבת האיל היה²⁴ נסיון גדול מאוד לאברהם, אם יעשה המצוה לשם ה' בלבד, ללא איזה פניה וכוונה זרה להנאתו, כי בהתחלה כשהעלה את בנו לעולה ללא שום פניה זרה, אין זה חידוש, בעומק הכוונה, כי בוודאי מה שמקריב בנו יחידו, עושה זאת רק לשם שמים, אבל במצווה השנייה שציווה להורידו ולא לשחטו, זה היה קשה מאד שיעשה לשם ה' בלבד, כי הרי בעל כורחו ישמח ליבו, מה שמציל בנו יחידו מן המוות, אבל ה' היודע תעלומות לב, ראה וידע כי כמו שעשה מצוה הראשונה רק לשם ה' בלבד, כן גם מצוה השנייה לא שמח על הורדתו בשביל שמחת עצמו, בעבור הצלת בנו יחידו, רק שמח שזכה לקיים שנית מצות בוראו, וההוכחה לכך שהרי היה קשה בעיניו הורדתו, והתחנן לעשות בו לכל הפחות איזה מום, עד שהוצרך להזהירו על כך, ולכן אמר המלאך כי עתה, מן המצווה השנייה שקיימת, ידעתי כי ירא אלקים אתה, כי לא חשכת, והכוונה שמה שמנעת אותו מן המוות, לא היה בו איזה כוונה ומחשבה חיצונית, שעלה על לבך אהבת בנך יחידך, רק עשית זאת, ממני, למלאות צווי בלא כוונה אחרת.

וְאִילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ

אותו האיל²⁵ נברא בששת ימי בראשית בערב שבת בין השמשות, וכעת כשבא להתקרב תחת יצחק, היה השטן עומד ומפריעו כדי לבטל קרבנו של אברהם אבינו, ולכן נאחז בשני קרנותיו בין האילנות, מה עשה אותו האיל פשט את ידו ואחז בטליתו של אברהם אבינו, אבל לא יכל לבא כי נאחז בשתי קרנותיו בין האילנות, והביט אברהם וראה את האיל והלך והתירו מהסבך, והקריבו תחת יצחק בנו.

24 מלב"ם
25 פירי דר"א

26 שערי העבודה לרבנו יונה

אספורה שמך לאח-

עקידת יצחק

אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וכעת אתה אומר לי קח נא את בנד, ולא עשיתי כן, אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך, יהי רצון מלפניך, שבשעה שיהיו בניו של יצחק, באין חלילה לידי עבירות, תהיה נזכר להם העבודה הזאת, ותתמלא עליהם רחמים.

הפּוֹרֵשׁ סֵכֶת שְׁלוֹם - וְעַל יְרוּשָׁלַיִם

הנה אברהם קרא אותו המקום; יראה, אבל שם בן נח קרא אותו; "שלם" ככתוב, ומלכי צדק מלך שלם, אמר הקדוש ברוך הוא אם אני קורא אותו "יראה" כדרך שקרא אותו אברהם, אם כך יהי יהיה פגיעה בצדיק, שם בן נח, ואם אני קורא אותו "שלם" כדרך שקרא אותו, שם בן נח, זה יהיה פגיעה בצדיק אברהם, אלא הריני קורא אותו כמו שקראו שניהם "ירושלם" יראה - שלם.

אֲשֶׁר יֹאמֵר הַיּוֹם, שַׁיֵּאמֵר כַּהֵיּוֹם הַזֶּה, לִימֵי הַדּוֹרוֹת, בְּהַר ה' יִקְרָא הַקֶּבֶ"ה לַעֲמוֹ, וִירָאָה עַקִּידָה זֹ, לַסְּלוּחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה, וְלַהֲצִילֵם מִן הַפּוֹרְעָנוֹת.

וַיִּקְרָא מֵלֶאֱחָז ה' אֶל אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם

שוב קרא המלאך לאברהם, אבל²⁷ גם כעת לא ירד המלאך, לפי שעל ידי העקידה שהיה מקריב אברהם בנו להשם יתברך, היה אז התגלות אלוקית, לא היו יכולים המלאכים להיות על ההר אז, רק קרא מן השמים, שלא היה יכול לגשת אל ההר. וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִים ה', כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידְךָ, כִּי בְרַךְ אֲבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבָּה אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם, מִה²⁸ הַחֹהַל גָּדַר לִים וּבְכָל עֵת שֶׁהוּא סוֹעֵר הַיָּם, כִּשְׁהוּא בָא לַחֹהַל הַגְּלִים הֵם נִשְׁבְּרִים, כִּד יִשְׂרָאֵל כָּל מַה שְׁאוֹמֹת הָעוֹלָם מַגְבִּיהֵם עֲצָמָם עַל יִשְׂרָאֵל לְבִסּוֹף הֵם

וכן בשעה שהיה מוליך הדם לזורקו על גבי המזבח, ובשעת שזרק אותו היה רואה דם האיל שנשפך על המזבח, כאלו הוא דם בנו שנשפך, והיה לבבו מתחמם בתכלית החימום, והיו רחמיו נכמרים על בנו, והיה בוכה בדמעות בתכלית הרחמנות, והיה מודה ומשבח לא-ל ית' ואומר לפניו; ריבון העולמים לולי רחמיך המרובים וחסדיך העצומים, כבר הייתי שופך דם בני יחידי על המזבח, כאשר שפכתי דם האיל הזה, וכן באמת היה ראוי לי לעשות למלאת רצונך, והיה מתפלל בתכלית הכוונה השלימה והדבקות הגמורה, ואומר; יהי רצון מלפניך שיהא חשוב דם האיל הזה, ושפיכתי על המזבח, כאילו שפכתי דם בני, אחרי אשר גלוי וידוע לפניך, שכך הייתי שופך דם בני למצוותך, לולי שמנעת אותי.

הקטרה

וכן בשעה שהיה מקטיר את האיל והיה רואה את איבריו נשרפין, היה רואה כאילו בנו נשרף, והיה מתחמם לבבו בתכלית החמום, והיו רחמיו נכמרים אל בנו, והיה בוכה בדמעות בתכלית הרחמנות, והיה מודה ומשבח לא-ל ית' ואומר לפניו; ריבוננו של עולם, לולי רחמיך המרובים וחסדיך העצומים כבר הייתי שורף את בני יחידי, כאשר שרפתי את האיל הזה, וכן באמת היה ראוי לי לעשות למלאת רצונך, והיה מתפלל בתכלית הכוונה השלימה והדבקות הגמורה, ואומר; יהי רצון מלפניך שיהא חשוב לפניך האיל הזה אשר שרפתי, כאלו שרפתי את בני יחידי כמו שגלוי וידוע לפניך, שכך הייתי שורף את בני למצוותך לולי שמנעת אותי.

ה' יִרְאֶה

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא, ה' יִרְאֶה, ויבחר לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות, וכך אמר לפניו; רבש"ע בשעה שאמרת לי קח נא את בנד, הייתי יכול לומר;

27 משך חכמה
28 מדרש אגדה

אספרה שמך לאח-

עקידת יצחק

נשברים לפניהם. וירש זרעך את שער אנכיו, והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי.

ויקמו וילכו יחדו

וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע, התורה מספרת שגם כעת היו שווים האב והבן והלכו יחד, ואמנם בהליכה לעקידה היה בזה חידוש שהלכו שניהם בשמחה לשם שמים זה לשחוט וזה להשחט,²⁹ אבל כעת מה היה הכוונה בהליכה, אלא שכאן כבר לא היו לבד האב והבן, אלא עם הנערים, והתורה מדגישה שכמו שהנערים לא היה להם שום התנשאות וגאווה על מעשיהם שהרי הם לא היו בנסיון, כמו כן גם אברהם ויצחק לא התגאו ולא הרגישו שעשו איזה דבר גדול אלא וילכו יחדו וישב אברהם בבאר שבע.

מעשה שהיה

מעשה³⁰ בבתו של נחוניא חופר שיחין, שהיה חופר בורות, כדי שעולי רגלים לא יתייסרו בצמא, שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, אמר להם; כבר עלתה מתוך הבור, שאלו אותה; מי העלה אותך? אמרה זכר של רחלים, [אילו של יצחק אבינו שנשחט תחתיו] נזדמן לי, ואיש זקן [אברהם אבינו] מנהיגו, והוא העלה אותי, שאלו את רבי חנינא כלום נביא אתה? ענה; לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי; דבר שאותו צדיק מצטער בו, יכשל בו זרעו?